

1070. Kroksta, Åkerby sn.

Pl. 85, 86.

Litteratur: B 491, L 166, D 1: 206. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 38; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 292, 2, s. 587; A. F. M. Lundeberg, *Skrivelse till Vitterhetsakademien* den $2/_{11}$ 1860 och $29/_{12}$ 1864 (ATA); Carl Säve, *Brev till G. Stephens* den $3/_{1}$ 1864 (ATA); E. Larsson, *Skrivelse till K. B. i Uppsala län* den $30/_{8}$ 1864 (ATA), KVHAAkad:s protokoll den $4/_{12}$ 1860, $4/_{10}$ 1864, $1/_{11}$ 1864, $15/_{11}$ 1864, $17/_{1}$ 1865; R. Dybeck, *Skrivelse till Vitterhetsakademien* den $26/_{10}$ och den $11/_{11}$ 1864 (ATA), *Reseberättelse för år 1864* (ATA), Runa (fol.) 1876, s. 36; M. Stolpe, *Några ord till upplysning om bladet »Upsala»* (1869), s. 67; UFT h. 5 (1876), s. 78; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 114; S. Lindqvist, *Skrivelse till Riksantikvarien* den $19/_{10}$ 1928 (ATA); E. Sörling, *Skrivelse till Riksantikvarien* den $23/_{10}$ 1929 (ATA); G. Olson, *Skrivelse till Riksantikvarien* den $11/_{7}$ 1932 (ATA); S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Uppsala län* 1942 (ATA); B. Tiljander, *Skrivelse till Riksantikvarieämbetet* den $25/_{5}$ 1949 och den $28/_{6}$ 1950 (ATA); N. Sundquist, *Skrivelse till Riksantikvarieämbetet* den $22/_{12}$ 1949 (ATA); *Skrivelse från Riksantikvarieämbetet till lantbrukare B. Tiljander* den $11/_{1}$ 1950 (ATA); S. B. F. Jansson och Sverker Janson, *Skrivelse till Riksantikvarieämbetet* den $31/_{10}$ 1950 (ATA); *Handlingar i ATA* 1950, 1951.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 491; avritat av O. Celsius i F m 60: 2); Dybeck, teckning (D 1: 206).

Runstenen står i åkern, omkring 300 m. NNV om Kroksta, 40 m. N om landsvägen Åkerby kyrka—Jumkils kyrka. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala» samt på Ekonomiska kartbladet »Jumkil» (1952). Nära stenen finnas skadade gravhögar, som ingå i ett större, nu förstört bygravfält från folkvandringstid och vikingatid.¹

I *Ransakningarna* finnas följande uppgifter (23 Junij A^o 1677) om runstenen: »Åkerby Sochen i Krogsta Närhagen 1 steen ligger neder skall opreesas 3 $1/2$ al. långh. huar om länhnsmannen till sades.» — I Peringskiölds *Monumenta* lämnas följande beskrivning: »Effter många kring sochen af och an giorde krockar, komma Wij nu til Krokstad. J gärdet wid en hage beskådar man åthskillige i hedna tijder uprättade Ättehögar, och ibland dem twenne til storleken mehr än de andra märkelige, wid den enas foot står en gammal Runsteen uthi denne form skrefwen och uthuggen.» På träsnittet finnes bläckanteckningen »Krokstads Hage i Åkerby sochn» (B 491: »Krokstads hage»; L 166: »Krokstads hage»). — I *Sverikes runurkunder* skriver Dybeck: »Det gårde, nordligt från Krokstads by, i hvilket runstenen, en större beplöjd ättehög och nio grafkullar, deribland en mindre skeppshög, äro, var ännu för några år sedan en beteshage, i hvilken ett stort antal olikartade minnesmärken funnos, och man vet berätta att de fordom sammanhängt med grafhögarne å Berga mark, hvilka sträcka sig ända ner till Lofsbron, som är öfver Jumkilsån. Mindre stenrör och andra stensättningar höja sig ännu flerstädes i åkrarne. Runstenen är nyligen åter rest.»²

U 1070 har vid flera tillfällen omnämnts i samband med skadegörelse på gravfältet vid Kroksta. I *skrivelse till Vitterhetsakademien* den $2/_{11}$ 1860 gör kapten A. F. M. Lundeberg följande anmälan: »Jag tvekar icke, att till Kongl Academiens kännedom meddela — hurusom man i Upland behandlar de få minnen vi ännu hafva quar af det kraftfulla och hugstora folk, som fordom bebyggt och värnat våra byggder. Till en början önskar jag blått få äran meddela — hurusom för omkring en Månad sedan Bonden Eric Larson i Kroksta, Åkerby Socken af Bälunge Härad började bortföra jorden från en uti dess Gärde belägen Graf eller Ättehög af omkring 16 a 18 alnars diameter och 3 a 4 alnars lodlinie. Då högen till hälften var bortförd — för att fylla en sänka på den intill högen i Wester angränsande åker — reste jag af en händelse förbi — stannade, samt steg af mitt åkdon — för att närmare kunna taga kännedom af den våldsverkan, som den förmögne Bonden gjort å Grafkullen — för att åtkomma $1/2$ Kappland jord — den ungefärliga areal hvarpå kullen hvilade... En cirka 30 alnar vester om högen (med Runskriften *åt Landsvägen*) varande Runsten... var äfven kringgräfd — i akt och mening att bortföras från sin gamla plats — men hvilket likväl ännu är ogjort —

¹ Om en undersökning av Krokstagravfältet se *Tor* 1949–1951 (1952), s. 51 ff.

² I *UFT* h. 5 (1876) finnes detta parti återgivet praktiskt taget ordagrant.

Fig. 305. U 1070. Kroksta, Åkerby sn. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 491).

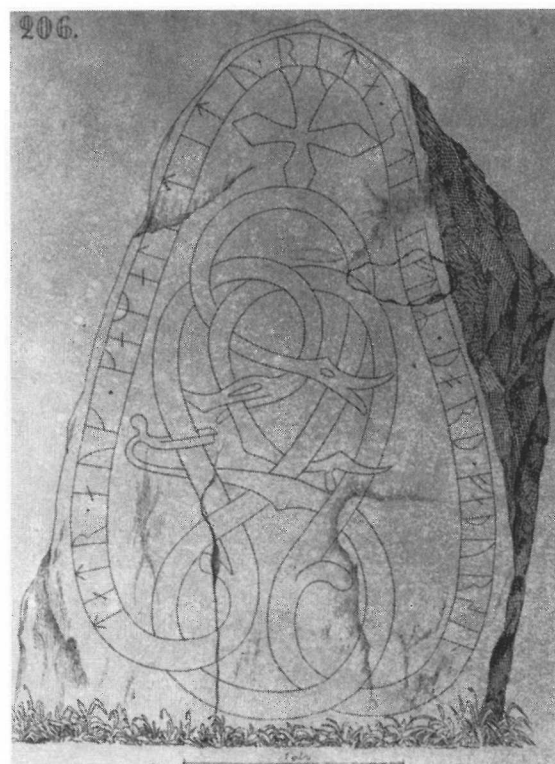

Fig. 306. U 1070. Kroksta, Åkerby sn. Efter D 1:206.

dock förmodar jag, att så väl sjelfva högen, som den dermed efter all anledning gemenskap egande Runstenen snart skola spårlöst försvinna — i händelse ej några mått och steg vidtagas för att hindra ytterligare våldsverkan derå.» I Vitterhetsakademiens protokoll för den $\frac{4}{12}$ 1860 behandlas frågan: »I skrifelse af d. 2 sistl. Nov. Hade Kaptenen vid K. Uplands Regemente A. F. M. Lundeborg anmält att bonden Erik Larsson i Kroksta, Åkerby socken, Bälunge härad, till en del utgrävt en å hans egor befintlig ättehögen samt borttagit jord omkring en runsten, så att denna nedstörtat. Då undertecknad [= B. E. Hildebrand] på grund af denna anmälan redan hos Konungens Befallningshafvande i Upsala län begärt fridlysning å nämnda hög och runsten med utfäst vite af 75 Rdl Rmt för den som desamme vidare ofredar, samt yrkat åläggande för Erik Larsson att de skadade fornlemningarna i sitt förra skick återställa, ansåg Akademien kapten Lundeborgs skrifvelse icke föranleda någon vidare åtgärd.» Därmed var emellertid frågan om gravfältets och runstenens skydd ingalunda ur världen.

I sin reseberättelse för år 1864 skriver Dybeck: »Stenen på Krokstads gårde... är, i följd af Landshöfdingens tillsägelse, åter rest och vidare åverkan å bredvid varande ättehög förbjuden; men denne, en gång kringskuren och till en del afgräfd, skall svårligen, i kraft af nuvarande (utdömda) fornvårdsförfattning, kunna skyddas. Åverkaren utvisade ett oupptaget stycke jord öster om runstenen och högen, frågande om detta kunde få upplöjas, enär, såsom han förmente, inga fornlämningar funnos derpå. Der äro likväl flere oskadade grafkullar och en skeppshög. Bonden tillsades att icke röra dem, men var dermed missnöjd, och osäkert är huruvida han efterkommer tillsägelsen. Graf-flocken är omgifven af bördig åker, men borde bibehållas. Den nämnde runstenen står nu midt i en åker. För att säkert bevaras bör han, antingen omgifvas med en två alnar bred stenvall, eller, om kullarne fridlysas, resas bland dem... Sista förstörelsen lär vara vållad af nuvarande egaren. Gärdet var för omkring 50 år sedan en hage.» Med anledning av att Dybeck förbjudit Erik Larsson att odla bort gravkullarna skriver denne till K. B. i Uppsala län den $\frac{30}{8}$ 1864: »På grund af den tillsägelse jag den

10de Juni detta år erhöj af Herr R. Dybeck att icke få på något sätt rubba de nio små Kullar som äro belägna på mitt Åkergärde Öster om den af mig uppresta runstenen ty de flesta utgöra minnesmärken. Och som denna Mark hvarpå Kullarna äro belägna, blifwit mig vid laga skiftet tilldelad, och jag icke få draga någon nytta därav. Anhåller jag i ödmjukhet, att någon skäligh ersättning blifve mig tillerkänd, såväl för marken hvarpå dessa nio Kullar äro belägna, som ock för resningen af den förr i jorden liggande runnstenen.»

Skrivelsen remitterades till Vitterhetsakademien, som den 4/10 beslöt att infordra Dybecks yttrande. Dybeck lämnade följande svar (den 26/10): »I anledning af en utaf hemmansegaren Erik Larsson i Krokstad, Åkerby socken ... ingifven skrift, rörande några i hans gärde befintliga grafkullar, får undertecknad äran nämna, att dessa, som äro till antalet nio, inberäknad en mindre skeppshög, som är norr om den i Erik Larssons skrift nämde runstenen, enda återstoden af en stor mängd olikartade minnen från hednatiden, hvilka här funnos för icke många år sedan, då marken utgjorde beteshage. Den stora högen är beplöjd, och mig är sagdt, att Erik Larsson blifvit af Landshöfdingen anmanad, att, till en slags ersättning derför, resa runstenen, hvilket äfven skett. Min tanke är att samtliga dessa minnesmärken böra för framtiden bibehållas; Och vågar jag uppmana herr Riksantikvarien, att sjelf bese dem.» Akademien var emellertid ej tillfreds med Dybecks yttrande, utan anmodade honom »att afgifva fullständigare uppgifter». ¹ I en skrivelse till Akademien av den 11/11 1864 lämnade Dybeck de önskade utförligare uppgifterna. Han anför bl. a., »att, efter hvad jag känner, Erik Larsson verkligen rest den runsten, som nu står midt i en åker några famnar i vester från kullarne, och att, i händelse ersättning för denna åtgärd anses böra honom tillerkännas, densamma torde böra bestämmas till tio, högst tolf Rdr Rmt.»

Vid sammanträde den 15/11 1864 »fann Akademien sig böra anmoda sin Ledamot Hr. Professor Säve, att sjelf eller genom annan tjenlig person, på stället inhemta och till Akademien afgifva närmare upplysningar om nämnda fornlemningar och Erik Larssons ersättningsanspråk.» Akademien vände sig till Majoren A. F. M. Lundeberg, som den 29/12 1864 kunde meddela Riksantikvarien: »Högstärade af den 12 dennes har jag haft nöjet emottaga, samt sökt att motsvara det förtroende Herr Riks-Antiquarien deri lemnat mig — på så sätt, att Eric Larsson och hans enda arfvinge — mågen Olof afstått från sina fordrings-anspråk — lemnandes de 18 Grafhögarne i fred och ro — jemte löfte att borthugga de misspyrdande Enbuskar; hvilka nu å dem befinnas. Hade de förstått, att dessa kullar egt något historiskt värde, så hade de ingalunda ifrågasatt det ena eller andra ...; nu deremot, komma de att anse bibehållandet af dessa minnen från hedenhös för en plikt — på samma gong som en ära för sig. Eric Larson är för öfrigt den samme på hvilken jag för 2^{ne} (!) år sedan klagade hos Witt. H. och Ant. Akademien med afseende å Runsten och den största af högarne hvarföre äfven Kon. Befallningshafvande ålade honom vid vite af 75 R. att resa Stenen och restaurera högen, och hvarom jag underrättade R. Dybeck 1863 och Säfve för 1 månad sedan.» ² Riksantikvarien B. E. Hildebrand tackade Lundeberg i ett brev den 24/1 1865 för hans »väl villja att åtaga sig uppgörandet af affären med Erik Larsson i Krokstad, och för det utmärkt fördelaktiga sätt, på hvilket denna sak blifvit bragt till slut.» Hildebrand fortsätter: »Det är glädjande att se huru allmogen kan bringas att taga reson, när den på ett förståndigt sätt blifver upplyst om fornlämningarnes värde och pligten att dem vårda. Jag är öfvertygad att exemplet skall verka fördelaktigt äfven på den kringboende allmogen.» ³ — Elva år senare besökte Dybeck åter Krokstastenen och tecknar då en vemodig bild

¹ KVHAAkad:s protokoll den 1/11 1864.

² I fortsättningen av skrivelsen kommer Lundeberg in på frågan om det skadade gravfältets bevarande, vilket Lundeberg ansåg »nödigt — åtminstone till dess vetenskaplig undersökning om — och i dem skett — emedan deras stora antal på en sträcka af vid pass 1/4 mil — i en numera folkfattig Socken — jemnte någras betydliga storlek antyder, antingen en stark befolkning i forna tider — eller ock, att skarpa bardalekar der utkämpats och hvarvid tusendets fallit. Med Kroksta och Agersta Byars egor — sluta i Norr de s. k. Wallsängarne — eller fyrisvalls-ängar — och — då en mängd grafkullar — flockvis upkastade — finnas å båda sidor af Jomakils-ån, så i Börje som Åkerby Socken — synes det, som skulle denna ort hafva varit af stor betydighet i forna tider — platsen der slaget å Fyrisvall stod — kan likaväl ha varit i Åkerby och Börje Socknar som i Danmarks — så mycket sannolikare, som grafhögarne omkring nämnde å — äro mångdubbelt flere än i Gnista trakten i Danmark. Den Åkermark hvarå de af mig besigtigade 18 st. högar äro belägne — kallas Norrhagarne — och är i detta århundrade odlad — och bär Åkrens ojemheter ännu — tydliga märken efter en mängd raserade grafkullar. Af de nu quarvarande 18 — finnas 2^{ne} med rectangulär form — och att döma af de fynd, som gjordes vid o(d)landet af marken — innehålla Grafvarne lerurnor, jernsvärd och en egen sorts bucklor af den vanliga metallen och formen — men å den uphöjda delen försedde med 6 st krokar af vid pass 1 tum längd — tydligen ditsatte i afsigt att quarhålla något.»

³ I brevets fortsättning berör Hildebrand »de intressanta upplysningar Herr Majoren meddelat om öfriga forn-

av tillståndet. I redogörelsen för sin »antiqvariska verksamhet under sommaren 1876» (tryckt i *Runa*, fol.) skriver Dybeck: »År 1864 var jag i Åkerby socken, Bälings härad för att granska och afrita der varande runstenar. Sysselsatt med B. 491 . . ., som är på Krokstads nu varande gärde och då hade vid sig en större ätthög och nio grafkullar, deribland en skeppskulle, alle i en aflång flock, kom jordegaren, en bonde i byn, till mig och frågade om det kunde varda 'farligt' att utjämna den store högen och småkullarne, till ökning af gärdet. Jag svarade att mig vore väl känt att gärdet för icke särdeles länge sedan varit en hage, deri funnits minst 300 ätthögar, kullar och stensättningar af många slag, hvilka på sednaste tid förstörts, och då mannen sade sig veta och vidgick detta, tillade jag att han borde unna den lilla återstoden af alla dessa fornlemningar orubbadt rum; men stod han fast i sin önskan, borde kon:s bef:hafvande i Upsala sökas. En tid derefter mottog jag nämnde myndighets kom. resol. jämnte ant. akad:s förståndigande att mig i saken utlåta, hvilket snart skedde. Huru målet aflopp hos myndigheterna fick jag naturligtvis aldrig veta, men till min stora bedröfvelse sågs nu [1876] runstenen stå något lutande, jag tyckte sörjande, å den kala åkern, utan både ätthög och småkullar. Det lösa stycket, med runorna — se mina Runurk. — var bortfallet, men sades ligga 'någonstädes' — i åkern'.»

Hildebrands tanke, att Krokstadsaken »blifvit bragt till slut» skulle visa sig vara oriktig. Den 19/10 1928 skriver Sune Lindqvist till Riksantikvariern, att han två dagar tidigare hade besökt Kroksta gravfält, »vilket genom pågående odlingsarbeten blifvit avsevärt skadat. Inom gravfältet, som ligger på nordöstra sidan om landsvägen Åkerby kyrka—Jumkils kyrka, befinner sig bl. a. den på geologiska kartbladet Uppsala utmärkta runstenen nära Jumkilsgränsen. Den är numera helt kringplöjd, men i dess närhet kvarligga några kringplöjda högar, därav en ganska stor. Något längre i sydost är ett rektangulärt ägostycke med talrika lägre forngravar ännu oplöjt, men strax sydost därom har en nyss verkställd uppodling borttagit andra forn lämningar, som tydligen varit av samma relativt oansenliga, om än otvetydiga karaktär som det ännu bevarade rektangulära områdets. Här och var i åkern ligga uppgrävda stenar, av vilka en på ena sidan var sotsvärtad och t. o. m. bar en vidhäftande bälmörjeklump, varifrån en mindre skärva av bränt ben syntes hava lossnat. En mängd ur marken upptagna stenar voro uppstaplade till ett röse på toppen av en större, av odlingen orörd gravhög. Vid besöket infann sig jordägaren, lantbrukaren P. A. Pettersson i Kroksta, vilken förnekade, att de uppgrävda stenarna bildat rundlar, men väl framhöll, att de legat i rader. På grund av de gjorda iakttagelserna och på grund av jordägarens tydligt ådagalagda obekantskap med fornminnesförordningen eller obegenhet att iakttaga dess bestämmelser får jag vördsamt föreslå, att Riksantikvariern genom någon sin tjänsteman låter kartlägga ännu befintliga forn lämningar, undersöka de under odlingen skadade gravarnas ännu åtkomliga rester och på auktoritativ väg delge ägaren behöfliga anvisningar beträffande de ännu kvarvarande fornminnenas hälgd.»

En skrivelse från Riksantikvarieämbetet avsändes till gårdsägaren två veckor senare (3/11 1928): »Då det kommit till Riksantikvarierns kännedom, att genom verkställd uppodling å Edra ägor, Kroksta, Åkerby socken, vissa forn lämningar förstörts, får jag enligt uppdrag framhålla för Eder, att detta står i uppenbar strid mot Kungl. förordningen av den 29 november 1867 rörande forn lämningars skydd. Under loppet av nästa år kommer Riksantikvariern att låta besiktiga platsen och vidtaga nödiga åtgärder. Till så skett, får jag på Riksantikvarierns uppdrag anmoda Eder att på intet vis rubba, undanröja eller förstöra å Edra ägor befintliga fasta forn lämningar.» Platsen besiktigades och gravfältet kartlades år 1929 av E. Sörling, som bl. a. skriver: »En runsten, som även står i åkern, sydväst om graven nr 1, torde under inga förhållanden få flyttas.» Med anledning av Sörlings rapport avsändes den 5/11 1929 följande skrivelse, som av landsfiskalen jämte kartkopia överlämnades till gårdsägaren den 14/11 1929: »Till Hemmansägaren P. A. Pettersson, Kroksta, Åkerby. Sedan till Riksantikvarierns kännedom kommit, att ett å Edra ägor, Kroksta i Åkerby socken, befintligt forntida gravfält avsevärt skadats genom odlingsarbete, har Riksantikvariern genom amanuensen E. Sörling låtit besiktiga och kartlägga detsamma. Av amanuensen Sörlings till Riksantikvariern inlämnade rapport framgår att gravfältet f. n. består av minst 12 gravhögar, av vilka 5 äro skadade av odlingsarbetet, se bifogade karta. Riksantikvariern får med anledning härav för Eder påpeka, att alla fasta forn lämningar äro skyddade

lemningar i orten och särskildt omkring Jumkilsån; se s. 358, not 2. »Jag hemtar», skriver Hildebrand, »häraf nytt skäl för mitt påstående, att vårt lands äldsta historia ej kan skrivas, förrän vi fått en fullständig antiqvarisk topografi utarbetad. Samlingar härtill göras med stor flit. Men resande forskare kunna icke taga reda på allt. Sjelfva Hr Dybeck, så ofelbar han anser sig vara, har icke kunnat lemna fullständiga sockenbeskrifningar. Dessa skulle bäst kunna utföras om insigtsfulla och för saken nitälskande personer, hvar inom sin ort, ville göra uppteckningar och meddela dessa åt Akademien.»

genom Kungl. förordningen av den 29 november 1867 rörande forntida minnesmärkens fredande och bevarande, och få de sålunda varken av jordens ägare eller av någon annan förändras, rubbas eller förstöras utan tillstånd av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Edert förfarande står alltså i strid med denna förordning, men då Ni troligen icke ägt kännedom om bestämmelserna, har Riksantikvarien ej f. n. för avsikt att låta vidtaga ytterligare åtgärder i saken, under förutsättning, att Ni icke på något sätt förändrar, rubbar eller borttager de kvarvarande gravarna eller gravresterna. Riksantikvarien anholder att Ni å bifogade kopia av denna skrivelse benäget ville erkänna dess mottagande. Stockholm den 5 November 1929.»

Krokstastenen restes år 1932 genom Riksantikvarieämbetets försorg. G. Olson rapporterar den 11/7 1932: »I samband med resning av runsten vid Berga gård, Åkerby socken [= U 916 Ängeby, Börje sn]... har undertecknad... rest en vid ovannämnda arbeten påträffad runsten... Stenen, som låg i c:a 45 grader mot markytan lyftes och rätades upp samtidigt som grunden byggdes av sten med cement, på frostfritt djup.»

Frågan om Kroksta-stenen och gravfältet var ännu år 1951 aktuell. Den 25/5 1949 skrev den nuvarande gårdsägaren, Bror Tiljander, till Riksantikvarieämbetet: »Undertecknad får härmed på inrådan av Landsantikvarie N. Sundqvist vördsamt anhålla, att å mig tillhörig mark å hemmanet Kroksta 25, 35, 38 Åkerby socken... få borttaga ett antal fornlämningar cirka 15 st. vilka förorsaka mig besvär för åkerbrukets rationella skötsel. Dessutom får jag anhålla om tillstånd, att få flytta en runsten, (som nu står uti marken, så att man måste köra rundt kring den vid brukning av åkern) 150—200 meter fram till stora landsvägen Upsala—Östervåla. Landsantikvarie Nils Sundqvist har besigtigat fornlämningar och har tillstyrkt ovannämnda åtgärder, som jag härmed anhåller, att få sanktionerade av Riksantikvarieämbetet och komma arbetena, att utföras under hans överinseende och bekostas av undertecknad.» Med anledning av denna skrivelse satte ämbetet sig omedelbart i förbindelse med landsantikvarie Sundqvist, som den 22/12 1949 gav följande svar: »Jag har vid besiktning av platsen funnit dels att runstens flyttande med fördel kan tillstyrkas, dels att forngravarna kunna borttagas efter vederbörlig undersökning, förutsatt att både förflyttningen av runstenen och undersökningen av forngravarna bekostas av markägaren, förvaltare Bror Tiljander, Åkerby. Dessa åtgärder kunna lämpligen utföras under försommaren 1950.» Riksantikvarieämbetet ställde sig emellertid tveksamt. Den 11/1 1950 avsändes till markägaren en skrivelse, som bl. a. innehöll följande: »Riksantikvarieämbetet får härmed meddela att ämbetet efter utredning konstaterat, att runstenen står på ursprunglig plats och att gravfältet är av ganska märklig beskaffenhet. Med anledning härav kan ämbetet icke taga ställning till Eder anhållan förrän besiktning gjorts på ort och ställe av ämbetet. En tjänsteman kommer att besöka platsen så fort det blir barmark, och ämbetet är tacksamt om Ni ville underätta, när besiktning lämpligen kan ske.» Denna skrivelse besvarades av markägaren den 28/6 1950: »Skulle nog för länge sedan hava besvarat Edert ärade av 11 Januari i år. Men dels har jag icke haft tid med någon borttagning av forngravarna och dels förstår jag icke tillfullo meningen med Eder skrivelse, när jag haft den uppfattningen, att saken vore fullt klar. För snart ett år sedan, erhöj jag besked från härvarande Landsantikvariat genom Fröken Tjernberg, att min ansökan, om borttagning av gravarna och flyttning av runstenen, till alla delar vore bifallen. Emellertid kan ingendera ske i sommar då kringliggande gröda nu är i axgång. Men om ni vill göra ett besök här, vill jag gerna möta vid platsen.»

På Riksantikvariens uppdrag besiktigade jag platsen den 31/10 1950, varefter markägaren förklarade sig villig att underkasta sig det besvär, som orsakades honom genom att stenen stod i åkern. Riksantikvarien medgav, att ett tiotal gravar (nr 2—11) efter undersökning kunde få borttagas; undersökningen, som bekostades av markägaren, avslutades den 9 juni 1951. Ett av skälen till att någon flyttning av runstenen icke kunde medgivas var, att Krokstastenen — om man bortser från U 1071, som saknar inskrift — är socknens enda runsten, som numera står kvar på ursprunglig plats.

Röd granit. Höjd 1,93 m., bredd 1,22 m. Ristningsytan är skrovlig och ojäm, flerstädes skadad genom stora bortfall.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 491):

tatr • auk • kamal • litu • rita • sti[n • ifti]r • þorp • faður sin
5 10 15 20 25 30 35 40

tatr ok Gamall letu retta stæin æftir Þorð, faður sinn.

»tatr och Gammal läto resa stenen efter Tord, sin fader.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. Runföljden 1—4 är säker. I 4 **r** är hst lätt skadad på mitten. I 8 **k** är ristningsytan mellan hst och bst så vittrad, att man ej nu kan avgöra, om runan har varit stungen eller ej; troligen ej stungen. I 12 **l** är bst svag. Avståndet mellan 12 **l** och 13 **l** är långt, 27 cm; detta beror säkerligen på att ytan här, redan då stenen ristades, var så ojämn att ristaren har undvikit att på detta stycke hugga några runor. 14 **l** är ej stunget. Mellan 15 **t** och 16 **u** finnes en fördjupning, som möjligen är spår av felhuggning. 18 **i** är ej stunget. Efter 23 **i** är ristningsytan skadad, och inga spår av runor kunna numera iakttagas på ett 34 cm. långt stycke. Här har funnits plats för fyra runor. Av 28 **i** återstår endast ett kort stycke nedtill. I 30 **p** utgår bst från ramlinjerna; samma form har 33 **p** och 36 **p**. I 34 **f** är övre bst skadad genom bortfall; på samma sätt har övre delen av hst i 41 **n** gått förlorad. — Hadorph: 11 **i**; 12 **l** har ej observerats. Mellan r. 11 och 13 har på träsnittet genom skraffering utmärkts, att ristningsytan är skadad. Runföljden 24—28 **n** i **ifti** är bevarad. Sk insattes oriktigt efter 38 **r**. — C. Säve: »Krokstads-stenen . . . är alldeles riktigt afritad i *Bautil* . . . Namnet 𐌴𐌹𐌸𐌹𐌸𐌹𐌸 (Gamal) är alldeles tydligt; derpå följa några skrofligheter i stenen, hvilka man icke gjort sig mödan att hugga bort, utan sprungit öfver till 𐌴𐌹𐌸𐌹𐌸 , intet har stått mellan dessa ord!» — Dybeck: Runföljden 25—28 **ifti** var ännu bevarad. På teckningen markeras, att 26 **f**, 27 **t** och 28 **i** stå på en lös skärva. Denna har efter Dybecks besök gått förlorad. 13 **l** »har ett kännestreck äfven till venster om stafven men svagt. Det är tänkbart att ristaren först ämnat använda runan 𐌴 i 𐌴𐌹𐌸𐌹𐌸𐌹𐌸 äfven i 𐌴𐌹𐌸𐌹𐌸 , då ock den nu onödiga halfva stafven mellan båda orden blir förklarlig.» 24 **n** »är bortflagad, och påföljande 𐌹𐌸𐌹𐌸 är å ett löst stycke, som afföll när stenen sist restes.»

Den tidigaste tolkningen av U 1070 lämnar Peringskiöld i *Monumenta*. Han översätter: »Teter och Gammal¹ läto rita Sten till åminnelse efter sin fader Thorder.»

Runföljden 1—4 **tatr** återger ett namn, om vilket man endast med visshet kan säga, att det har varit mycket ovanligt, åtminstone i skrift. Namnet återges av Peringskiöld som Teter, i *UFT* (1876) uppfattas det som Tand², och i *Svenska runristare* (s. 114) återger Brate det som Tat. Flera andra möjligheter finnas givetvis. Det förefaller emellertid som om **tatr** bör sammanställas med det mansnamn **tata** (ack.) som finnes på den närbelägna U 1111. Detta namn torde kunna uppfattas som ett *Tatti*, till typen snarast ett barnspråksord och därför omöjligt att härleda ur någon känd ordstam. Namnet ingår möjligen i några ortnamn. Sålunda uppfattar N. Ödeen alternativt förleden i t. ex. *Tattamåla* (*tattamåla* 1545) som »ett tillnamn *Tatte* med i dylika bildningar vanlig konsonantfördubbling» (se *Studier i Smålands bebyggelsehistoria* 1927—30, s. 267). Möjligt är väl också, att ett mansnamn *Tatti* ingår i *Tattby* (Saltsjöbaden, Stockholms län), vilket namn dock är sent belagt (*Tatteboda* red. jb 1686, *Tätteby* jb 1715, *Tatteby* jb 1787, 1825). I den hälsingska sägnen om Högs kyrkas tillblivelse bär som bekant den ene jätten namnet *Tatte*; se N. Wettersten, *Forssa och Högs Ålder och Würde* 1761 (utg. 1901), s. 83 f. Se vidare U 1111.

Om mansnamnet *Gamall*, som icke är ovanligt i våra runinskrifter (mer än ett tiotal belägg), se Sö 312.

I *Svenska runristare* (1925) hänför Brate U 1070 till Gudfasts ristningar. Denna attribution förefaller att vara ganska osäker. Ristaren är icke någon framstående eller övad mästare; ornamentiken påminner om den närbelägna U 1069.

¹ Med bläck ändrat från *Gamber*.

² I ett brev till G. Stephens (3/1 1864) skriver Carl Säve: »Men vet hvad *Tatr* är? Jo, det är *ta(n)tr* m. tand, Lat. *dens* . . . Märkligt är, att ordet, som eljest i alla Nordiska dialekter är fem., här står som masc.! Men äfven i Gutniskan och i den lefv. Gotl. är det masc., liksom i Gotiskan och alla Tyska, Lat., Grek. och Sanskrit-språk.»